

Utviklingen i alderspensjon per 31. mars 2018

Notatet er skrevet av Bjørn Halse, bjorn.halse@nav.no, 15. mai 2018.

Sammendrag

Ved utgangen av mars 2018 var det 921 100 personer som mottok alderspensjon. Det er ventet at antall alderspensjonister vil vokse også i årene framover. NAVs siste prognose indikerer at antallet vil passere 1 million i løpet av 2021.

15 900 personer ble registrert som nye alderspensjonister i første kvartal 2018. Det er noe lavere enn i første kvartal 2017, hvor antallet nye alderspensjonister var 16 400. Gjennomsnittlig alder for uttak av alderspensjon var 65 år i første kvartal 2018. For kvinner var gjennomsnittlig uttaksalder 66 år og for menn 65 år.

Etter pensjonsreformen valgte mange å ta ut alderspensjonen i alderen mellom 62 til 66 år, gjerne i kombinasjon med fortsatt yrkesaktivitet. Andelen som tar ut alderspensjon i dette aldersintervallet, har steget siden pensjonsreformen. Men nå observeres for første gang en viss nedgang. Blant dem som har rett til å ta ut alderspensjonen (i alderen 62-66 år), gikk andelen med alderspensjon ned fra 58 til 57 prosent fra utgangen av 2016 til utgangen av 2017.

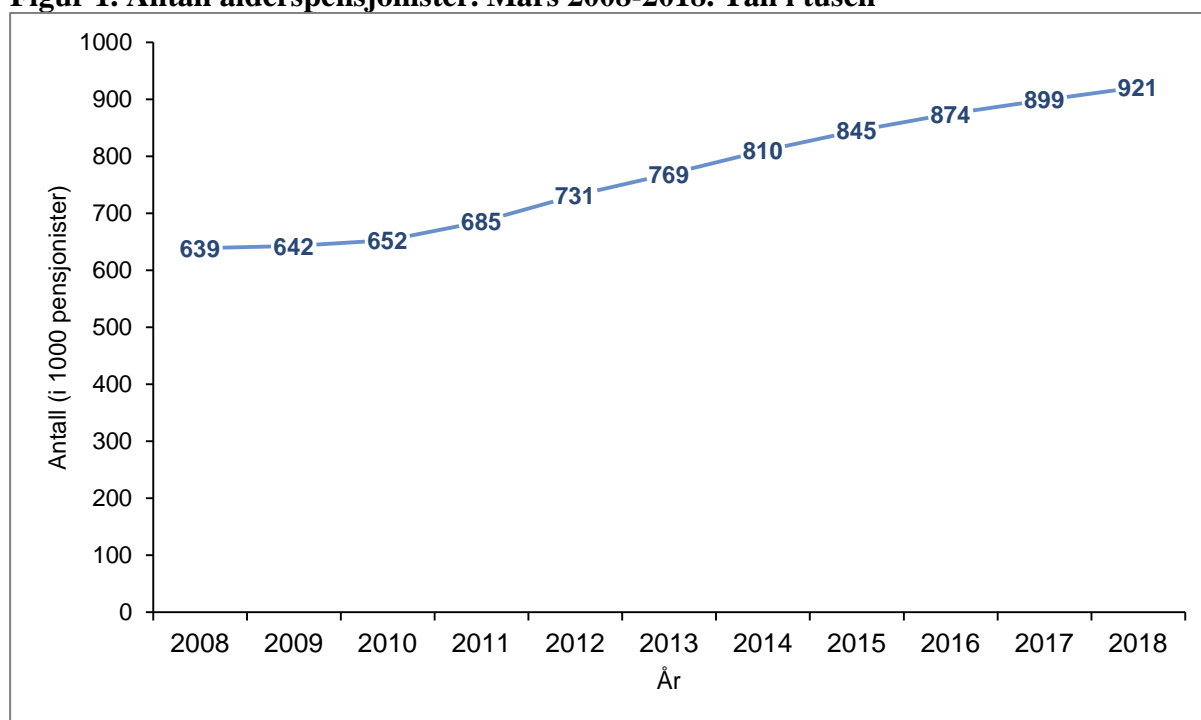
Alderspensjonister fikk i snitt utbetalt 19 500 kroner i månedlig alderspensjon fra folketrygden i første kvartal 2018. I løpet av de siste 10 årene har realverdien av gjennomsnittlig alderspensjon økt med 22 prosent. Utviklingen er justert med prisstigningen (KPI). Uten prisjustering har økningen vært på 52 prosent (nominell utvikling). I de siste årene har utviklingen i kjøpekraft vært mer beskjeden. Kjøpekraften gikk noe ned fra 2015 til 2016. Fra 2016 til 2017 var realverdien av alderspensjonen omtrent uendret. De siste årenes lave vekst henger sammen med beskjeden lønnsvekst – samtidig som prisveksten har vært relativt høy.

Antall alderspensjonister er nå 921 100

Ved utgangen av mars 2018 var det 921 100 personer som mottok alderspensjon. Det er om lag 22 100 flere pensjonister enn per 31. mars 2017. Økningen fra mars 2017 til mars 2018 er på 2,5 prosent.

I løpet av de siste årene har Norge hatt en betydelig økning i antall pensjonister. I mars 2008 var antall pensjonister 638 600. Siden da har antallet steget med 44 prosent (fram til mars 2018). Den store veksten i løpet av disse årene skyldes særlig to forhold: pensjonering i etterkrigskullene og pensjonsreformen. Ett element i pensjonsreformen i 2011 var å senke nedre aldersgrense for uttak av alderspensjon fra 67 til 62 år. Mange personer har siden valgt å benytte seg av denne muligheten. De store fødselskullene etter 2. verdenskrig har etter hvert nådd aktuell alder for pensjonering, og nesten alle kvinner og menn i disse kullene har tatt ut alderspensjon. For eksempel fylte personer født i 1946-kullet 70 år i løpet av 2016, og de fleste i kullet er nå alderspensjonister.

Figur 1. Antall alderspensjonister. Mars 2008-2018. Tall i tusen

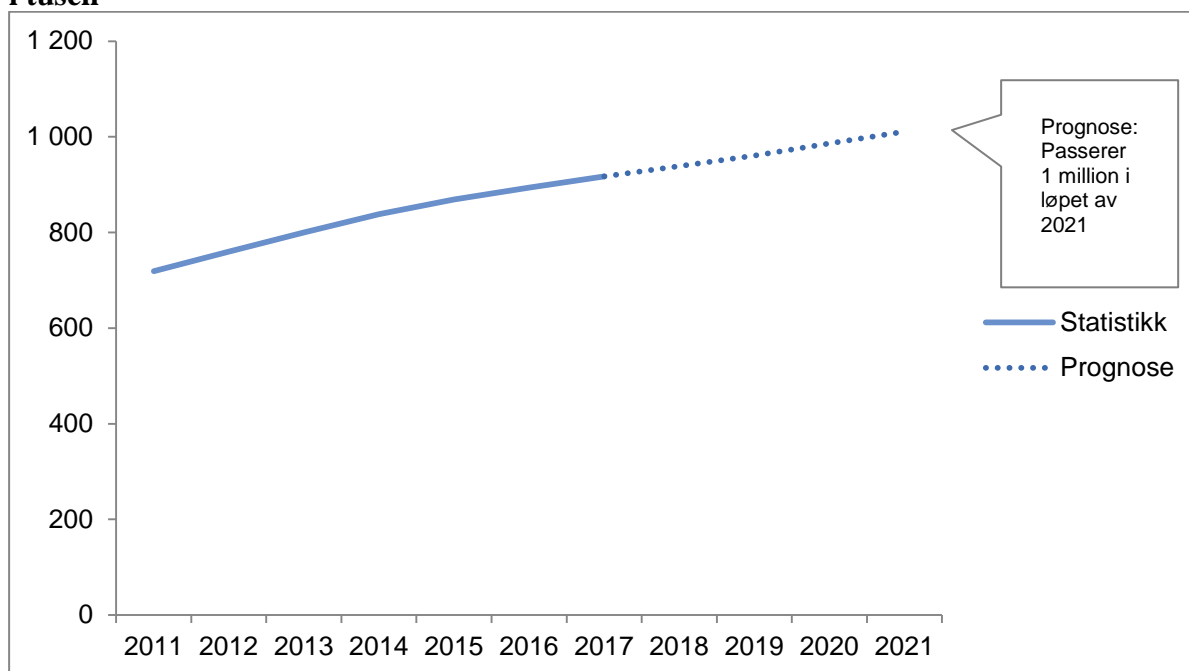

Kilde: NAV

1 million alderspensjonister i 2021

Ifølge NAVs siste prognoser ventes antall alderspensjonister å øke til om lag 939 000 ved utgangen av 2018 og 961 000 i slutten av 2019. Antallet forventes å passere 1 million i løpet av 2021. Anslaget for utgangen av 2021 er 1 011 000 alderspensjonister.

Figur 2. Prognose for antall alderspensjonister fram til 2021 (ved utgang av årene). Tall i tusen

Kilde: NAV

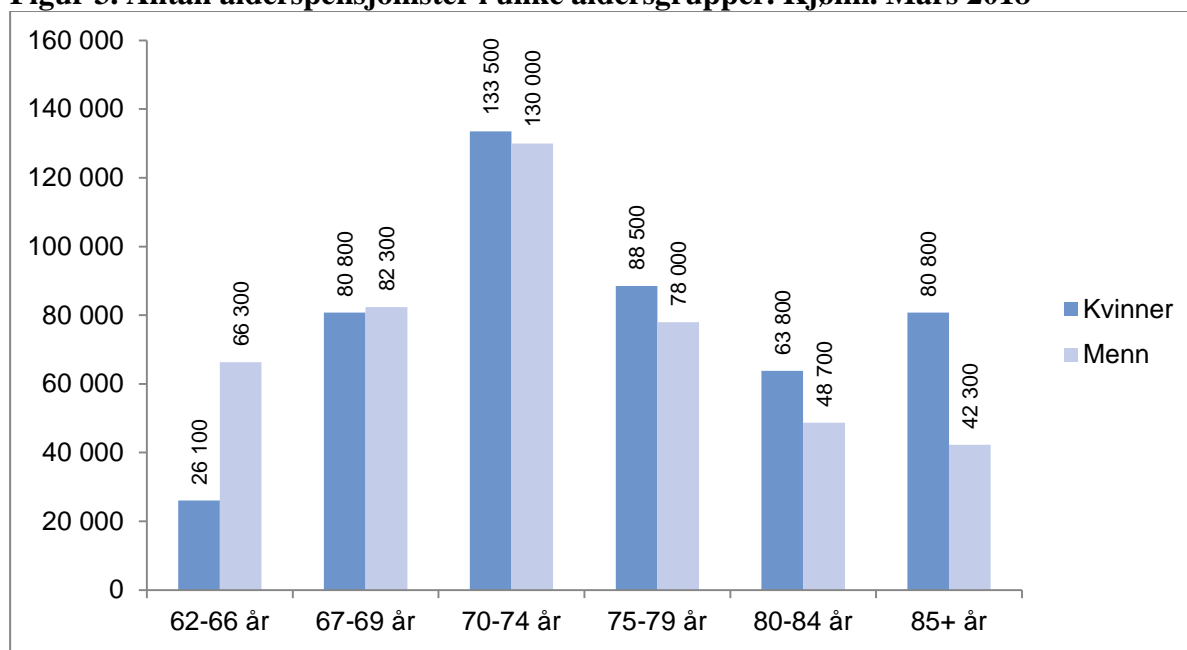
Kvinner i flertall blant pensjonistene

Totalt er det 473 500 kvinner og 447 600 menn som var alderspensjonister per 31. mars 2018. Kvinner utgjør 51 prosent av pensjonistene og menn 49 prosent. Figur 3 viser at det er flest menn i de yngste aldersgruppene, og at kvinneandelen deretter stiger med alderen. At det er flest menn i gruppen 62-66 år henger sammen med at det er flest menn som tar ut pensjon før 67 år. Kvinner lever i gjennomsnitt noe lenger enn menn, og det gjenspeiles i kjønnsfordelingen i de eldste aldersgruppene.

430 000 pensjonister er i alderen 70-79 år. Det utgjør 47 prosent av alle mottakere av alderspensjon. I aldersgruppen som er 80 og eldre, er det 235 500 pensjonister. Det tilsvarer 26 prosent av alle mottakere. 163 200 pensjonister er i alderen 67-69 år, en andel på 18

prosent. Blant 62-66 åringene er det 92 400 personer som mottar alderspensjon. Det utgjør 10 prosent av alderspensjonistene.¹

Figur 3. Antall alderspensjonister i ulike aldersgrupper. Kjønn. Mars 2018

Kilde: NAV

Nedgang i andelen som har tatt ut pensjon mellom 62 og 66 år

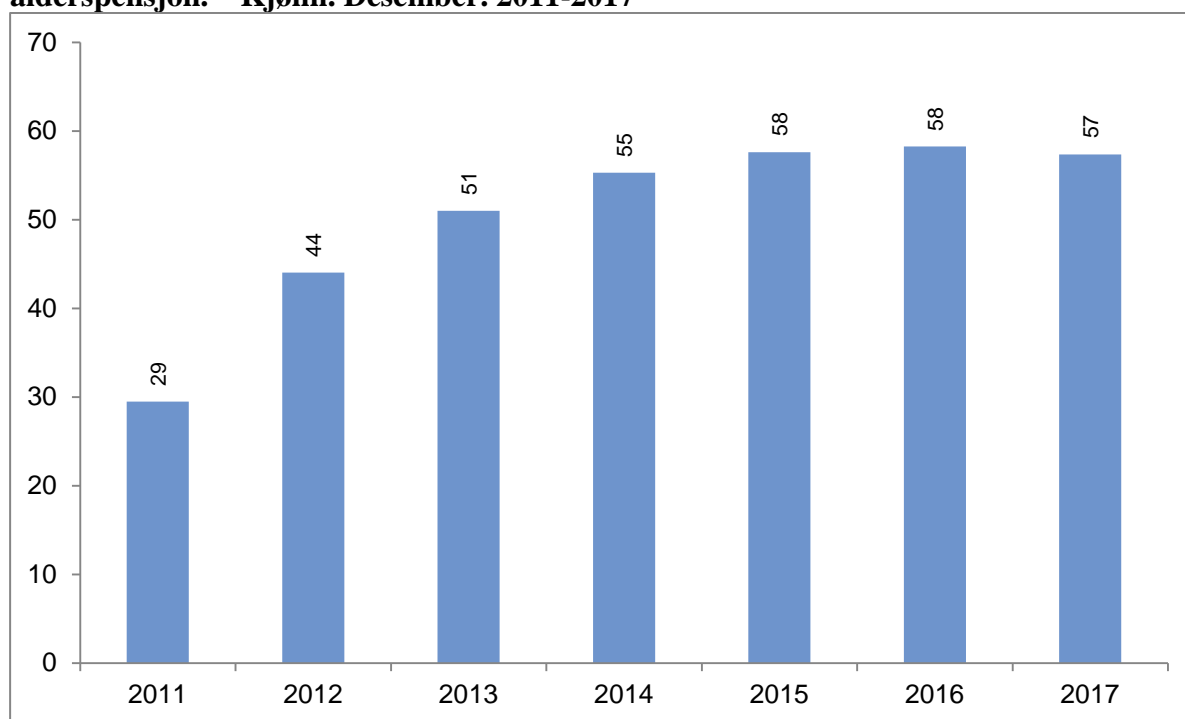
Siden 2011 har det vært mulig å ta ut alderspensjon fra 62 år, samt å kombinere jobb og uttak av alderspensjon. Andelen som har valgt å ta ut pensjon før 67 år, har vært økende over tid. Men nå ser man for første gang noe nedgang. Blant dem som har mulighet til å ta ut alderspensjon tidlig (i aldersgruppen 62-66 år), gikk andelen ned fra 58 prosent ved utgangen av 2016 til 57 prosent ved utgangen av 2017.²

Figur 4 tar utgangspunkt i dem som har rett til uttak av alderspensjon. For uttak i alderen 62 til 66 år stilles det krav til opptjening og nivå på potensiell utbetaling. Søkere har ikke ubetinget rett til uttak av alderspensjon før ved 67 års alder og senere.

¹ På grunn av avrunding blir ikke summen av andelene eksakt 100 prosent

² NAV har utarbeidet estimater for hvem som har rett til å ta ut alderspensjon før 62 år. Estimatenes bygger på relativt omfattende beregninger, så estimatene foreligger ikke hvert kvartal. Tallene er også senere tilgjengelig enn vanlig statistikk. Her oppgis derfor statistikk for utgangen av 2017.

Figur 4. Alderspensionister 62-66 år som andel av dem som har mulighet til å ta ut alderspensjon.* Kjønn. Desember. 2011-2017

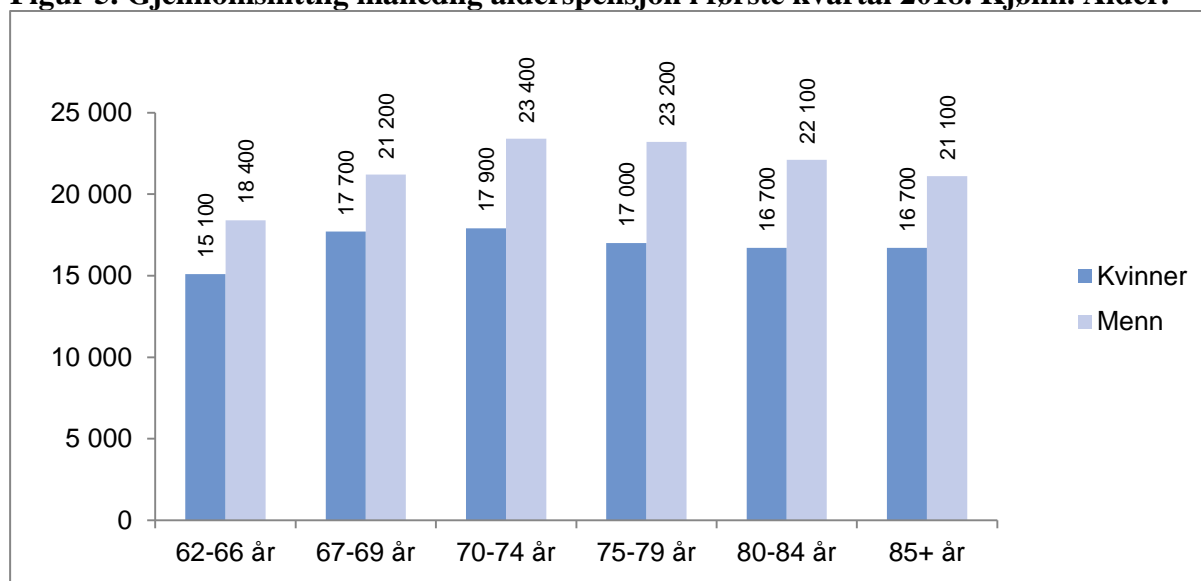
* Oppfyller vilkårene for uttak av minst 20 prosent alderspensjon.

Kilde: NAV

Utbetalinger alderspensjon

En gjennomsnittlig månedlig alderspensjon var på 19 500 kroner i første kvartal 2018. Det er klare forskjeller i gjennomsnittlig alderspensjon til menn og kvinner. Kvinner fikk i snitt utbetalt 17 200 kroner i måneden i alderspensjon i første kvartal 2018, mens menn fikk utbetalt 21 900. Forskjellen forekommer i alle aldersgrupper, men er mindre i de yngste aldersgruppene, som vist i figur 5. I aldersgruppen 67-69 år var gjennomsnittlig utbetaling for menn 21 200, mot 17 700 kroner for kvinner. Menn i alderen 85 år eller mer, mottok i gjennomsnitt 21 100 kroner. Kvinnene i samme aldersgruppe fikk utbetalt 16 700. Forskjellene mellom menn og kvinner skyldes lavere lønn, større innslag av deltidsarbeid og færre yrkesaktive år blant kvinner.

Figur 5. Gjennomsnittlig månedlig alderspensjon i første kvartal 2018. Kjønn. Alder.

Kilde: NAV

Utvikling i årlig alderspensjon – justert for prisendringer

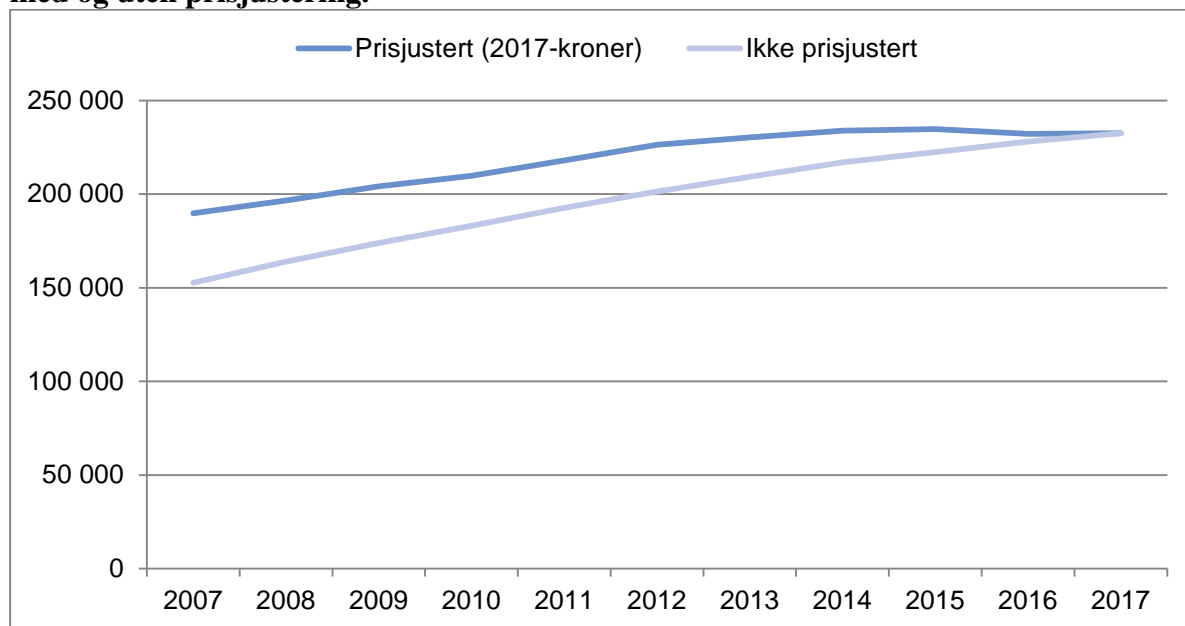
Alderspensjonister fikk i snitt utbetalt 232 600 kroner i årlig alderspensjon fra folketrygden i 2017. I 2016 var gjennomsnittlig alderspensjon – omregnet med konsumprisindeksen – var 232 300 kroner³. Økningen er på om lag 300 kroner, som innebærer en tilnærmet uendret realverdi. Fra 2015 til 2016 sank realverdien av alderspensjon med 1,1 prosent. De siste årenes lave vekst henger sammen med beskjedne lønnsvekst. Samtidig har utviklingen i prisveksten vært relativt høy. Et ytterligere moment er knyttet til lavere utbetalinger ved såkalt «tidlig uttak» – uttak før 67 år. Siden pensjonsreformen i 2011 har et betydelig antall nye alderspensjonister valgt å ta ut alderspensjon før 67 år. (Dette er fyldigere omtalt ellers i notatet). Ved uttak før 67 år blir utbetalt alderspensjon fordelt over flere forventede år som alderspensjonist. Den månedlige og årlige utbetalingen blir følgelig noe lavere. Gruppen med tidlig uttak utgjør en økende andel av alderspensjonistene (alle aldersgrupper sett under ett). At denne gruppen har valgt noe lavere utbetalinger i måneden (over lengre tidsrom), bidrar til svakere vekst i gjennomsnittlig alderspensjon. Denne effekten vil trolig få økende betydning i de kommende årene.

Utviklingen i gjennomsnittlig alderspensjon de siste 10 år er vist i figur 6. Figuren viser betydelig vekst i kjøpekraften for alderspensjonen (før skatt) i løpet av disse årene. I løpet av

³ Beløp i avsnittet «Utvikling i årlig alderspensjon – justering for prisendringer» er oppgitt i 2017-kroner. Avsnittet «utbetalinger alderspensjon» med figur 5 tar utgangspunkt i dagens 2018-kroner.

de siste 10 årene har realverdien av gjennomsnittlig alderspensjon økt med 22 prosent.⁴ Utviklingen er justert med prisstigningen (KPI). Uten prisjustering har økningen vært på 52 prosent (nominell utvikling).

Figur 6. Utvikling i årlig, gjennomsnittlig alderspensjon fra NAV, før skatt. Utvikling med og uten prisjustering.

NAV og SSB (KPI)

Antall alderspensjonister i utlandet stiger

Per mars 2018 var det 46 400 alderspensjonister som bor i utlandet.⁵ I mars 2013 var antallet 35 700, noe som utgjør en vekst på 30 prosent på fem år. Siden 2009 har antallet alderspensjonister som bor i utlandet, steget med 67 prosent.

⁴ Det har vært gjort noen endringer i skattereglene for alderspensjonister i denne perioden. Det har også betydning for total økonomi.

⁵ Status som bosatt i utlandet er basert på selvoppgitt oppholdsadresse til NAV eller Folkeregisteret:

- bostedsadresse (fra Folkeregisteret)
- postadresse (adresse fra folkeregister som angir annen adresse enn bostedsadresse)
- og midlertidig postadresse (midlertidig postadresse er en adresse registrert hos NAV etter ønske fra bruker som angir adresse der bruker ønsker å motta post i en angitt tidsperiode. Midlertidig adresse kan være i Norge eller utlandet.)

Det samlede antallet alderspensjonister har økt betydelig de siste årene, ikke minst i tiden etter pensjonsreformen. Veksten i samlet antall alderspensjonister er omtalt tidligere i notatet. Det kan derfor være grunn til å forvente at antall utlandsboende vokser som følge av at det totale antallet går opp. Samtidig ser vi en vekst utover trenden for samlet antall alderspensjonister. Hvis man justerer for vekst i det samlede antall pensjonister, så har omfanget av alderspensjonister i utlandet økt med 9 prosent de siste 5 årene.

Alderspensjonister i utlandet får i gjennomsnitt betydelig lavere utbetalinger enn gjennomsnittlig alderspensjon for alle alderspensjonister sett under ett. I første kvartal 2018 var gjennomsnittlig månedlig utbetaling til alderspensjonister som bor i utlandet, 7 500 kroner. Gjennomsnittet for alle alderspensjonister var i samme periode 19 500 kroner.

Det er flere årsaker til at gjennomsnittlig alderspensjon er såpass mye lavere for dem som er bosatt i utlandet. Én viktig grunn er at mange mottakere bare har bodd og / eller jobbet noen år i Norge. Da mottar de en alderspensjon fra Norge som er i tråd med kort opptjening og få år som medlem i folketrygden. Alderspensjon fra Norge kan da for eksempel være et supplement til alderspensjon fra andre land hvor vedkommende også har jobbet.

Det er som hovedregel adgang til å motta norsk alderspensjon ved flytting til land som Norge har trygdeavtale med, ikke minst EU / EØS landene. Det er adgang til å motta norsk alderspensjon etter flytting til land Norge ikke har trygdeavtale med, men her foreligger det flere begrensninger.⁶ For alderspensjoner med relativt liten botid og kort arbeidsforhold, er det gjerne deler av alderspensjonen som kan eksporteres.⁷ Slike utbetalinger kan i noen tilfeller være beskjedne. Alderspensjonister med lang botid i Norge, samt opptjent tilleggspensjon, kan i mange tilfeller eksportere det meste av alderspensjonen.⁸ Det gjelder for eksempel personer som har hatt lønnsinntekt i Norge i det meste av yrkesaktiv alder, og som flytter til et annet land (uten trygdeavtale) etter avsluttet yrkeskarriere.

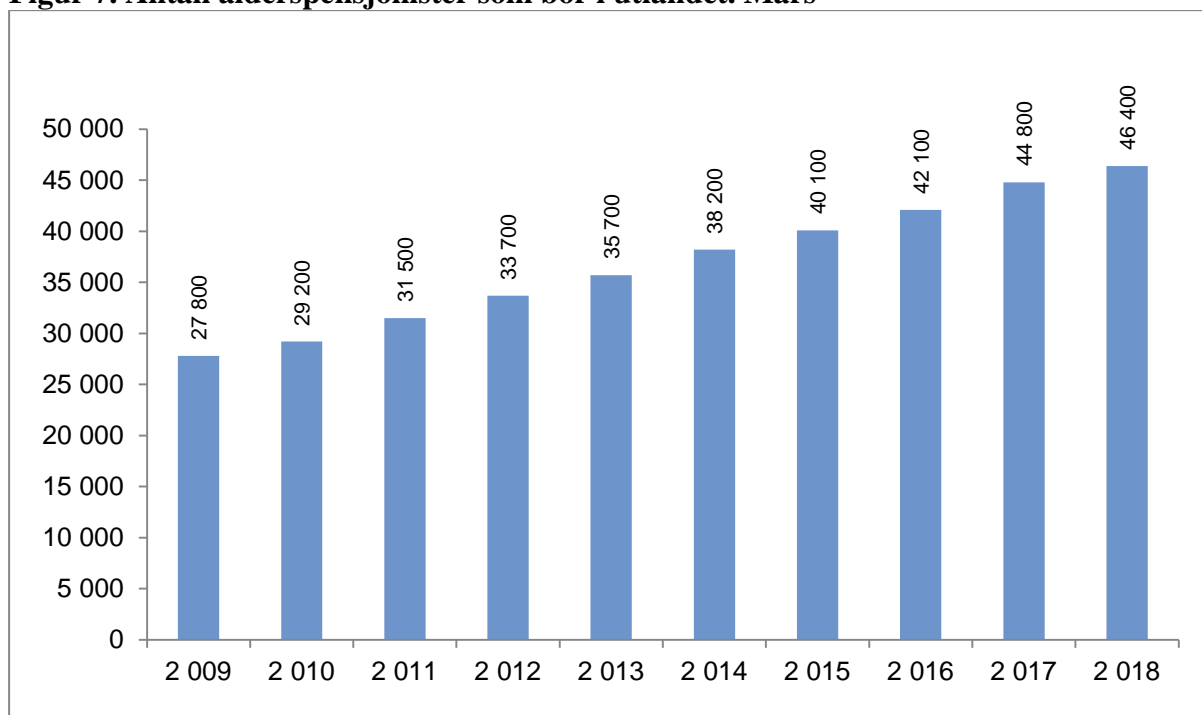
⁶ I loven omtales hovedregelen som at det ikke er adgang til eksport, mens mulighetene for eksport er beskrevet som unntaksbestemmelser fra hovedregelen. Inngåtte trygdeavtaler gir en videre rett til å eksportere pensjonen enn det som følger etter folketrygdlovens regler om eksport.

⁷ Hvilke elementer av alderspensjonen som er aktuelle for eksport er avhengig av hvilke årskull man tilhører (se faktaboks «Om pensjonsreformen og innføring av nytt regelverk):

- tilleggspensjon og grunnpensjon beregnet etter år med pensjonspoeng (folketrygdloven kap. 19)
- inntektspensjon (folketrygdloven kap. 20)
- begge kulepunktene over (folketrygdloven kap. 19 og 20)

⁸ Se nav.no for nærmere beskrivelse av regler for botid og eksport av alderspensjon

Figur 7. Antall alderspensjonister som bor i utlandet. Mars

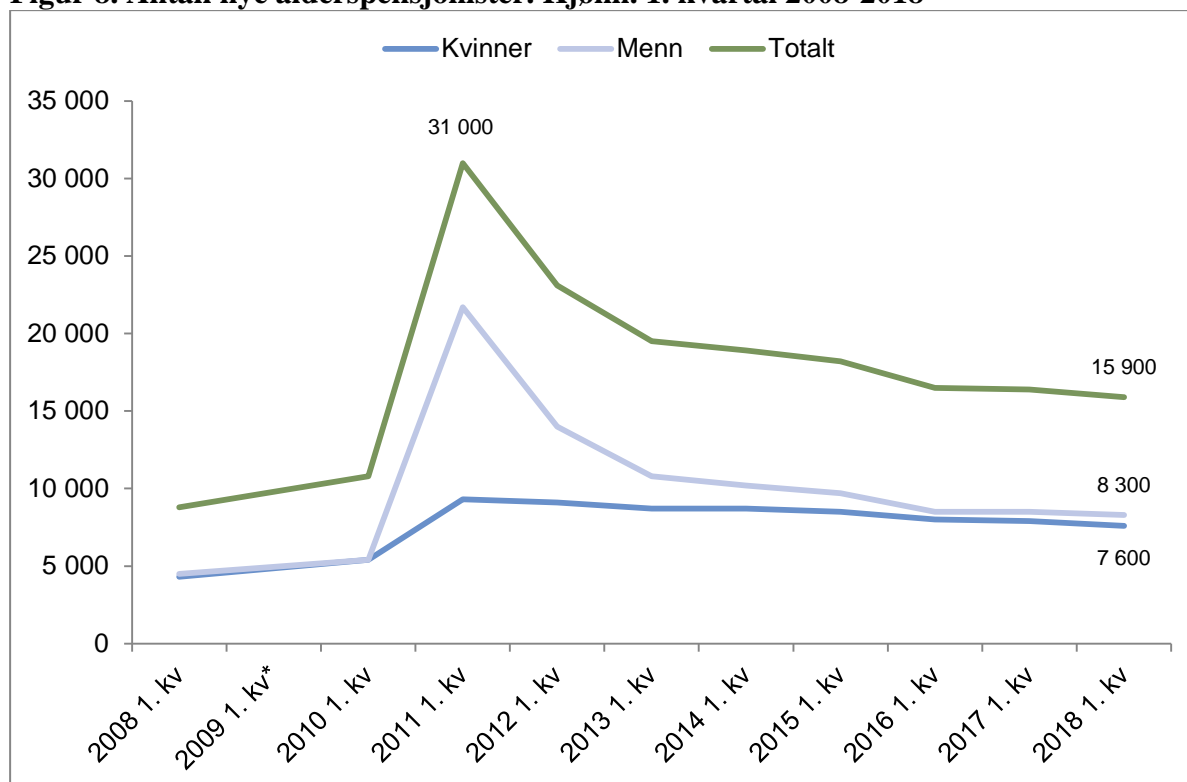
Kilde: NAV

Nye alderspensjonister: Noe færre enn i 2017

Antall nye alderspensjonister var 15 900 i første kvartal 2018 mot 16 400 i samme periode i 2017. Det har altså kommet noe færre alderspensjonister inn i ordningen så langt i 2018, sammenlignet med samme periode i 2017. Nedgangen er på 3 prosent. Utviklingen i antall nye pensjonister er vist i figur 8. I 2011 og årene etter var det en stor økning i antall nye alderspensjonister. Høyest tilgang var det i 2011. Da kom det 31 000 nye pensjonister. Tilgangen i første kvartal 2018 er 49 prosent lavere enn i første kvartal i toppåret 2011. Det er særlig menns uttak av pensjon som ga den tydelige toppen i figur 8.

I 2011 ble det mulig å ta ut alderspensjon fra 62 år. Ved innføringen fikk fem årskull mulighet til uttak før 67 år. Senere årskull har kommet inn i ordningen ett av gangen. De fem kullene har bidratt til den nevnte toppen i 2011. Et viktig moment er også at de store etterkrigskullene kom i aktuell alder for alderspensjon.

Figur 8. Antall nye alderspensjonister. Kjønn. 1. kvartal 2008-2018

Kilde: NAV

*Tall for 2009 er beregnet

Et ytterligere forhold som påvirker uttaket av alderspensjon, er at avtalefestet pensjon (AFP) har blitt endret i privat sektor. Tidligere kunne man ikke ta ut alderspensjon sammen med AFP i privat sektor. De fleste AFP-mottakerne ble da alderspensjonister ved 67 år. Med ny AFP i privat sektor kan man ta ut AFP fra 62 år. AFP privat kan også gjøre det lettere å oppfylle kravene til uttak av alderspensjon før 67 år. Deler av AFP-utbetalingen inngår i vilkårsvurderingen for uttak før 67 år. Det er mulig å kombinere privat AFP med jobb. Videre er det et vilkår for uttak av ny AFP i privat sektor, at man også tar ut alderspensjon. Det har ført til at flere har tatt ut alderspensjon tidlig. AFP i offentlig sektor er ikke endret. Derfor er det ikke mulig å kombinere utbetaling av alderspensjon og AFP for offentlig ansatte.

Om pensjonsreformen og innfasing av regelverk

Fra og med 1. januar 2011 trådte det nye regelverket for alderspensjon i kraft. Fra det tidspunktet har mange rett til alderspensjon fra og med fylte 62 år. Man kan velge å ta ut hel pensjon eller gradert pensjon: 20, 40, 50, 60, eller 80 prosent. I tillegg er det også mulig å kombinere alderspensjonen med andre ytelser, for eksempel gradert uføretrygd.

Pensjonsreformen har et langt tidsperspektiv. Endret regelverk for opptjening og beregning av alderspensjon fases inn for ulike fødselskull etter hvert som de nærmer seg aktuell alder:*

«Gammel ordning»: årskullet født i 1943 og tidligere

«Revidert ordning»: årskullene 1944 – 1953**

«Kombinert ordning»: årskullene 1954 – 1962

«Ny ordning»: årskullene 1963 og framover

2016 var det første året alderspensjon ble utbetalt etter regler i folketrygdlovens kapittel 20. Da ble 1954-årskullet 62 år og kunne velge å starte uttak av alderspensjon. Årskullene fra 1954 til og med 1962 får alderspensjon opptjent og beregnet etter både folketrygdlovens kapittel 19 og kapittel 20 («kombinert ordning»).

Alderspensjon etter kapittel 20 har to hovedkomponenter: inntektpensjon og garantipensjon. Inntektpensjonen er en del av alderspensjonen som beregnes på grunnlag av den opptjente pensjonsbeholdningen. All pensjonsgivende inntekt fra 13 til 75 år teller.*** Garantipensjon er et element i den nye alderspensjonen som er særlig aktuell for dem som har relativt lav opptjening av inntektpensjon. Når opptjente pensjonsrettigheter overstiger et visst nivå, vil den enkelte kun få utbetalt inntektpensjon.

Et viktig moment med de nye reglene er at alle år i arbeid teller med ved beregning av pensjonen, og at man får pensjonsopptjening allerede fra første krone. Med de gamle opptjeningsreglene for alderspensjon oppnådde man full pensjonsopptjening etter 40 år.

**Begrepsbruken på ordningene for de ulike årskullene følger Kjønstad og Syse (2012), «Velferdsrett I» (5. utgave)*

***Det var også mulig for personer i 1943-kullet å bli inkludert i «revidert ordning»*

**** Opptjening fra 13 år gjelder for inntekt opptjent etter 2010*

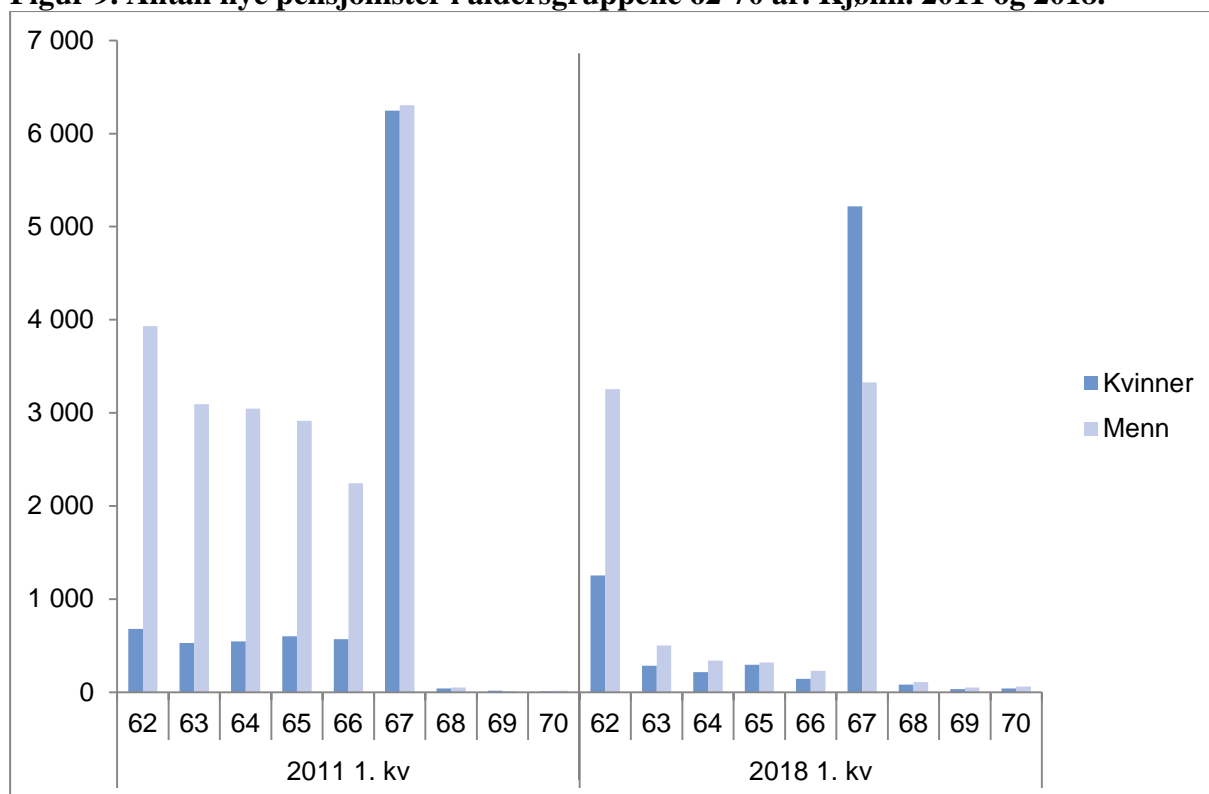
Tar oftest ut pensjon ved 62 eller 67 år

Gjennomsnittlig pensjoneringsalder var 65 år i første kvartal 2018. For menn var gjennomsnittsalderen for uttak av alderspensjon 65 år, mens den var 66 år for kvinner. I 2011 var gjennomsnittlig pensjonsalder den samme som i 2018 – både samlet og for menn og kvinner.

Figur 9 viser uttaksalder for kvinner og menn i 2018 og 2011. Det er klar forskjell på kvinner og menn i uttak. En betydelig større andel kvinner enn menn tar ut alderspensjon ved 67 år. Motsatt er det en større andel menn enn kvinner som tar ut alderspensjon ved 62 år.

I figur 9 er det mer spredning i pensjoneringsalder i 2011 enn i 2018. En viktig årsak er at mulighet til tidlig uttak (62 til 66 år) ble innført i 2011 med pensjonsreformen. Mange av dem som valgte å benytte muligheten for tidlig uttak var eldre enn 62 år på reformtidspunktet.

Figur 9. Antall nye pensjonister i aldersgruppene 62-70 år. Kjønn. 2011 og 2018.

Kilde: NAV

Syssetningen blant alderspensjonister

Etter innføringen av pensjonsreformen i 2011 kan mange selv velge når de ønsker å ta ut alderspensjon, innenfor aldersintervallet 62–75 år⁹. Alderspensjonen kan fritt kombineres med arbeid uten at pensjonen blir redusert.

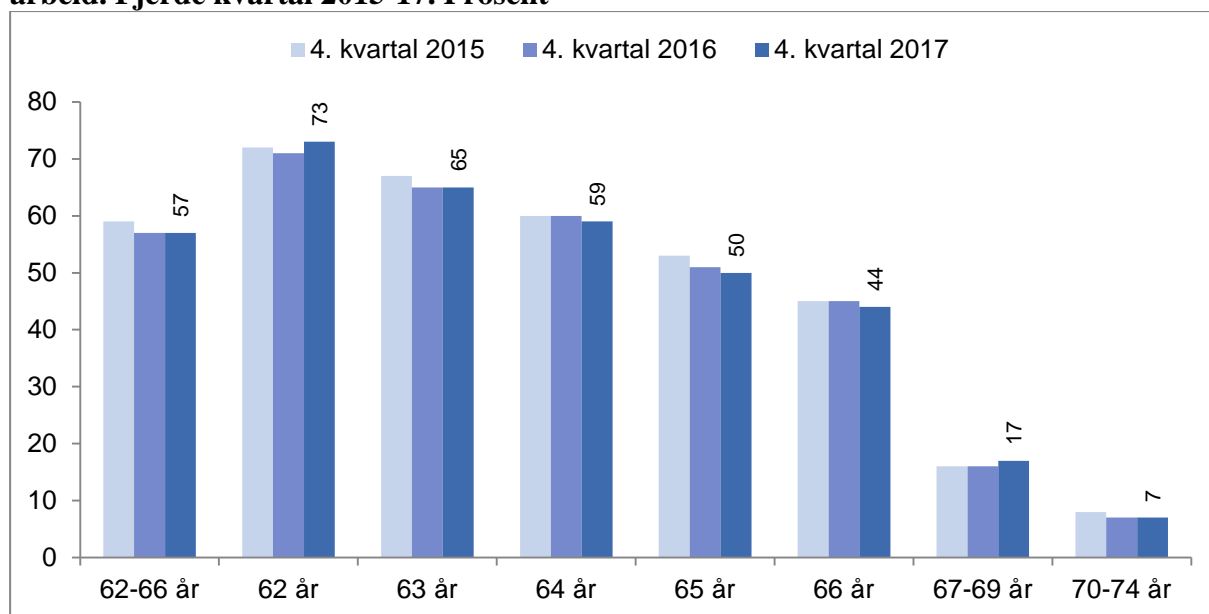
Figur 10 viser hvor stor andel av alderspensjonistene som kombinerer pensjon med arbeid.¹⁰ Vi gjør oppmerksom på at tallene er per fjerde kvartal 2017.¹¹ 57 prosent av

⁹ De fleksible uttaksreglene medfører at pensjonen øker med uttaksalder, innenfor intervallet fra måneden etter fylte 62 og fram til måneden etter fylte 75 år.

¹⁰ Vi ser her kun på de som er i et arbeidstakerforhold, dvs. at de er registrert i NAVs arbeidstaker-/arbeidsgiverregister. Total andel som jobber ved siden av pensjonen vil være høyere, siden selvstendig næringsdrivende ikke er inkludert.

alderspensionistene mellom 62 og 66 år kombinerer pensjon med fortsatt arbeid – ved utgangen av fjerde kvartal 2017. Over halvparten av alderspensionistene i denne gruppen er altså fortsatt i arbeid. Det framgår også av figur 10 at det har vært noe nedgang mellom 2015 og 2017 i andel som kombinerer jobb og alderspensjon. Nedgangen er på om lag to prosentpoeng.

Figur 10. Alderspensionister 62–74 år, etter alder. Andel som kombinerer pensjon med arbeid. Fjerde kvartal 2015-17. Prosent

Kilde: NAV og SSB

* Merk at det har vært en endring i tidsserien ved innføringen av A-ordningen i 2015, som gjør det mer komplisert å sammenligne tallene i figur 10 med statistikk lengre tilbake i tid

Andelen som kombinerer arbeid og pensjon er klart lavere blant dem over 67 år, og er jevnt fallende med alder blant dem under 67 år. Pensjonister som har fylt 67 år, inkluderer dem som har fått overgang til alderspensjon fra andre pensjonsytelser, blant annet uføretrygd. Aldersgruppene før og etter 67 år er således ikke helt sammenlignbare

Antall minstepensionister synker igjen

Ved utgangen av mars 2018 var det 151 200 alderspensionister som mottok minstepensjon.¹² Det er en nedgang på 3 000 personer sammenliknet med desember 2017. Fra figur 11 ser vi

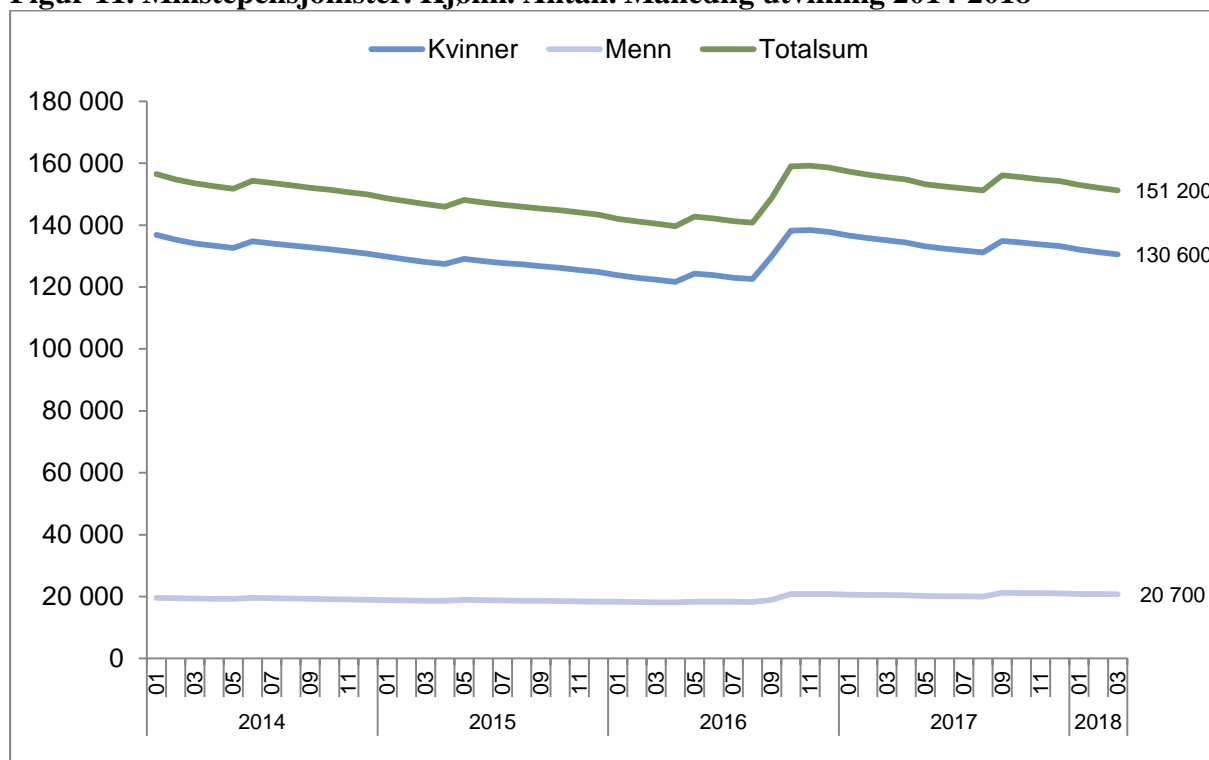
¹¹ Årsaken til at statistikken for sysselsetting ligger et kvartal bak annen statistikk, er at dataene vi bruker om arbeidsforhold blir klare noe senere enn de andre datakildene vi anvender

¹² NAV har avdekket en teknisk feil som gjør at livsvarig del av AFP i privat sektor ikke medregnes i datagrunnlaget for beregning av minstepensjon-statistikken. Feilen gjelder kun statistikk, ikke utbetalinger av ytelser, saksbehandlingen av søknader, etc. Det anslås at antallet minstepensionister blir om lag 700 for høyt.

også at antallet steg noe høsten 2017, for så å synke etterpå. Årsaken til økningen er at Stortinget hevet satsene for minste pensjonsnivå med virkning fra 1. september 2017. Økningen medførte at flere pensjonister omfattes av de nye og høyere minstenivåene. Også i 2016 ble minstenivåsatsene hevet utover den vanlige reguleringen (og en ny sats for enslige ble innført). På lengre sikt er trenden at antall minstepensjonister synker. Det skyldes dels at yngre kull av alderspensjonister har mer opptjening til alderspensjon enn de eldre kullene. Dels skyldes det også at garantipensjonen i de nye opptjeningsreglene for alderspensjon bare avkortes med 80 prosent mot inntektpensjonen. Blant personer som omfattes av gamle opptjeningsregler for alderspensjon, avkortes minstepensjonen krone for krone mot den inntektsavhengige delen av pensjonen (tilleggspensjonen).

Blant alderspensjonistene var det 16 prosent minstepensjonister i mars 2018, se figur 12.¹³ Det er en større andel som mottar minstepensjon blant kvinner enn blant menn. Ved utgangen av mars 2017 mottok 28 prosent av pensjonerte kvinner minstepensjon. Blant pensjonerte menn var det 5 prosent som fikk minstepensjon.

Figur 11. Minstepensjonister. Kjønn. Antall. Månedlig utvikling 2014-2018

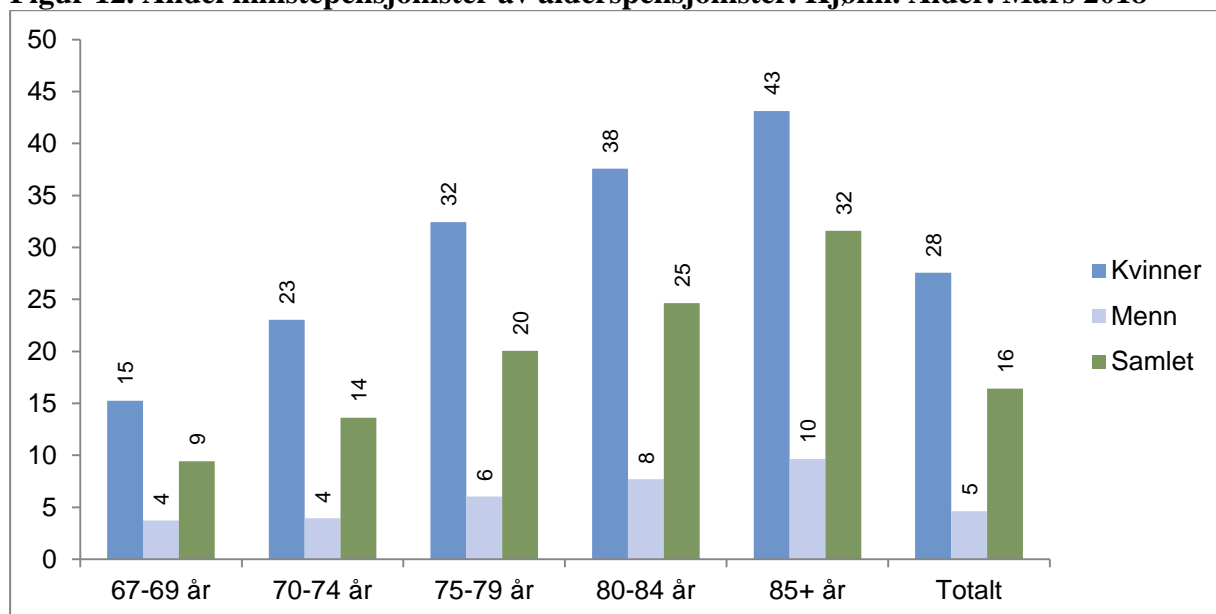
Kilde: NAV

¹³ For å kunne ta ut pensjon når man er under 67 år – må alderspensjonen, inklusiv en eventuell AFP fra privat sektor, være lik eller høyere enn minste pensjonsnivå ved 67 år.

Særlig eldre kvinner mottar ofte minstepensjon. Blant kvinner som er 85 år og eldre, var det 43 prosent minstepensjonister som andel av alderspensjonistene i mars 2018. I den yngre aldersgruppen 67-69 år var tilsvarende andel 15 prosent for kvinner.

Det er, som omtalt, færre menn som er minstepensjonister. Likevel stiger nivået med alderen også for menn. Blant menn i aldersgruppen 67-69 år var andelen minstepensjonister på 4 prosent. I gruppen som er 85 år eller mer, har denne andelen gått opp til 10 prosent. Figur 11 viser at antallet minstepensjonister steg mye høsten 2016, og at det videre var noe stigning høsten 2017. Det var særlig økning i antall kvinnelige minstepensjonister. Men den prosentvise veksten for menn og kvinner var relativt lik.

Figur 12. Andel minstepensjonister av alderspensjonister. Kjønn. Alder. Mars 2018

Kilde: NAV

Sammenheng mellom alderspensjon, tjenestepensjonsordninger og avtalefestet pensjon (AFP) i offentlig og privat sektor

Alderspensjon fra folketrygden er for mange hovedkilden til inntekt etter at yrkeskarrieren er avsluttet. Samtidig har det norske pensjonssystemet en rekke elementer ved siden av alderspensjon. Her omtales to ordninger som har betydning både for størrelse på utbetalinger til den enkelte og for tidligpensjonering i arbeidslivet: tjenestepensjon og avtalefestet pensjon. De aller fleste arbeidstakere er innmeldt i en tjenestepensjonsordning. Videre er et stort antall også ansatt på en arbeidsplass som har tariffavtale mellom arbeidsgiver og ansatte om avtalefestet pensjon (AFP).

Tidspunkt for uttak

Siden 2011 har det vært mulig å starte uttak av alderspensjon fra og med 62 års alder. Uttaket kan gjøres uavhengig av om man er i arbeid eller ikke. Søknad om alderspensjon er altså ikke lenger ensbetydende med et avsluttet yrkesliv. Samtidig er det flere yrkesgrupper som har såkalt særaldersgrense, organisert via tjenestepensjonsordningene. De vanligste særaldersgrensene er 60 og 65 år, og en del kan også slutte inntil 3 år tidligere hvis de har tilstrekkelig tjenestetid. Særaldersgrense gir rett til å slutte i arbeid ved avtalt alder og i noen tilfeller også en plikt. Man får da normalt en særalderspensjon fra tjenestepensjonsordningen som varer fram til 67 år, før man går over på alderspensjon fra folketrygden i kombinasjon med ordinær tjenestepensjon.

Tjenestepensjon

Utbetalinger fra tjenestepensjonsordninger har for mange alderspensjonister stor økonomisk betydning. Per i dag er regelverket for tjenestepensjon i privat og offentlig sektor relativt ulikt. I privat sektor finnes det såkalte innskuddsordninger, ytelsesbaserte ordninger og hybride ordninger. Utbetalt beløp fra tjenestepensjonen kan variere en del mellom ulike pensjonsavtaler (sammenlignet med tidligere lønnsnivå). Tjenestepensjon i offentlig sektor har en ytelsesbasert utforming. Variasjonen i nivå på utbetalt beløp mellom ulike pensjonsavtaler er mindre enn i privat sektor. Samtidig er det en del særordninger i offentlig sektor. En annen forskjell er at utbetalingene fra offentlige tjenestepensjonskasser samordnes med utbetalinger av alderspensjon fra folketrygden. Samordning er fordeling av samlet pensjon fra folketrygden og offentlige tjenestepensjonsordninger. Pensjonen fra folketrygden betales fullt ut, mens offentlig tjenestepensjon reduseres etter bestemmelsene i samordningsloven. Det er ikke samordning mellom tjenestepensjon i privat sektor og folketrygden.

AFP

I offentlig sektor er AFP fortsatt en ordning for å slutte helt eller delvis i arbeid mellom 62 og 66 år. Det er ikke tillatt å kombinere AFP i offentlig sektor med alderspensjon. I privat sektor ble AFP endret i 2011. Det er i dag ikke noen som mottar AFP i privat sektor etter gammel ordning. Etter reglene for den nye ordningen utbetales det blant annet et livsvarig AFP-tillegg til alderspensjon fra folketrygden. Ordningen har således likhetstrekk med en tilleggspensjon. Det er mulig å ta ut både AFP i privat sektor og alderspensjon samtidig som man er i jobb. For dem som ønsker og har rettigheter til det, er det også mulig å avslutte yrkeskarriere fra 62 års alder og ta ut AFP i privat sektor sammen med alderspensjon. Ved uttak av AFP i privat sektor før 67 års alder, utbetales det et såkalt kronetillegg fram til 67 år. Tillegget gir noe høyere AFP-utbetaling i alderen mellom 62 og 67 år. Samtidig blir utbetalinger etter 67 års alder lavere for dem som har mottatt dette tillegget.

Gradert uttak, tillegg i pensjonen og kombinasjon med andre ytelser

Gradert uttak av pensjon

I mars 2018 var det 11 400 personer i aldersgruppen 62-66 år som hadde tatt ut gradert pensjon.¹⁴ Det utgjør 12 prosent av alderspensjonistene i denne aldersgruppen. Andelen i mars 2017 var 11 prosent. I de første årene etter innføringen av gradering (2011), var det en noe høyere andel som valgte gradert uttak. I mars 2011 hadde 18 prosent av alderspensjonistene mellom 62 og 66 år gradert alderspensjon.

I aldersgruppen 67 til 69 år er det mindre vanlig med gradert alderspensjon. Per mars 2018 var det 1500 alderspensjonister med gradering i denne aldersgruppen – noe som utgjør om lag 1 prosent. Andelen i eldre aldersgrupper er enda lavere (og er også begrenset av hvilke årskull som har hatt mulighet til gradering).

Uttak av gradert pensjon har vært mer populært blant kvinner enn blant menn. 22 prosent av de kvinnelige alderspensjonistene i alderen 62-66 år, mottok gradert pensjon ved utgangen av mars 2018. Tilsvarende andel for menn var 9 prosent.

I løpet av første kvartal 2018 ble det foretatt 3 100 endringer i grad (både opp og ned). Det er en viss økning fra samme periode i 2017 – hvor det ble gjort 2 800 endringer av gradering i pensjon. Tilsvarende tall for 2016 var 2 500 endringer i gradering.

Anvendt siden 2016: Pensjon beregnet med inntekts- og garantipensjon

Alderspensjon etter de nye reglene i folketrygdloven kapittel 20 har vært utbetalt siden 2016. Det skjedde i sammenheng med at fødselskullet fra 1954 hadde mulighet til å ta ut alderspensjon fra og med 62 år. I 2018 har også fødselskullet fra 1956 mulighet til å ta ut alderspensjon fra 62 års alder.

I mars 2018 var det 36 900 alderspensjonister som mottok pensjon etter en kombinasjon av folketrygdlovens kapittel 19 og 20. (Dette er såkalt «kombinert ordning» – se faktaboks). 18 400 er fra 1954-kullet, 16 300 er 1955-årgang, mens 2 300 alderspensjonister er født i

¹⁴ Mulighet for gradert alderspensjon ble innført med pensjonsreformen i 2011. Nevner for andeler er her basert på alderspensjonister på å «nytt regelverk», altså dem som har mulighet til gradering

1956. Nesten alle disse personene mottok inntekstpensjon. 5 200 personer mottok garantipensjon som en del av alderspensjonen.

Alderspensjon i kombinasjon med uføretrygd

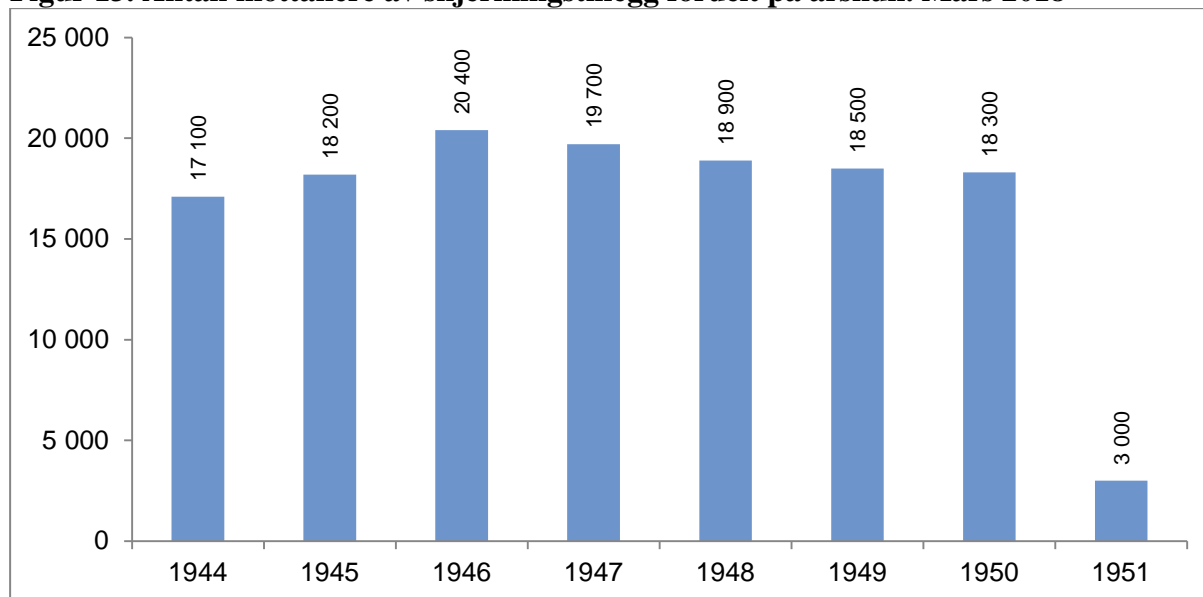
Det var 2 600 personer som kombinerte alderspensjon og gradert uføretrygd (tidligere uførepensjon) i mars 2018. Det var noe lavere enn i mars 2017, hvor antallet var 2 700. Slik kombinasjon ble mulig ved innføringen av pensjonsreformen. I mars 2011, året reformen ble innført, var antallet som kombinerte 800.

Skjermingstillegg til tidligere uføre

Uføre som går over til alderspensjon, mottar et skjermingstillegg som en del av alderspensjonen. Skjermingstillegget gir en delvis kompensasjon for levealdersjusteringen. Figur 13 viser antall mottakere av skjermingstillegg, fordelt på årskullene som mottar tillegget. Antallet mottakere fra 1951-kullet er ventet å stige i løpet av året, etter hvert som uføretrygdene i kullet når 67 års grensen for overgang fra uføretrygd til alderspensjon. Skjermingstillegg er en midlertidig ordning for årskullene født i årene 1944 til og med 1951. Ordningen er ventet å bli evaluert i løpet av 2018. Regjeringen har lagt fram en proposisjon til Stortinget med forslag om videreføring for årskullene 1952 og 1953 – i påvente av utredning og beslutninger om uføre fortsatt skal unntas noe av levealdersjusteringen eller ikke, og hvordan en eventuelt ny ordning for yngre årskull skal utformes.

Ved utgangen av mars 2018 var det 134 100 alderspensjonister som mottok skjermingstillegg. Antallet var 118 500 på sammen tidspunkt i 2017. Antallet mottakere har steget jevnt i takt med at nye årskull (med uføretrygdene) har blitt 67 år. I mars 2012 var antallet mottakere 22 300.

Figur 13. Antall mottakere av skjermingstillegg fordelt på årskull. Mars 2018

Kilde: NAV

Forsørgingstillegg

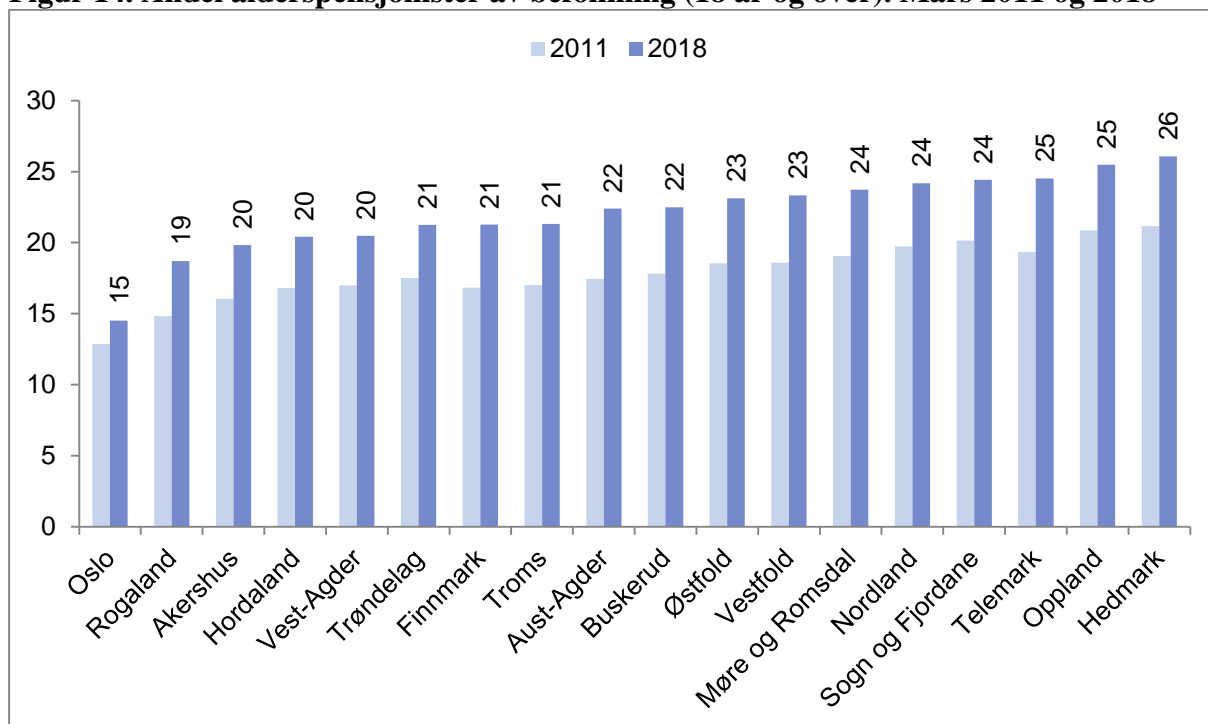
I mars 2018 var det 2 000 alderspensjonister som mottok forsørgingstillegg for ektefelle. Det var en nedgang fra 2 700 mottakere i mars 2011. I mars 2017 mottok 500 alderspensjonister forsørgingstillegg for barn. Det er en økning fra mars 2011, hvor 400 mottok forsørgingstillegg for barn.

Statistikk på fylkesnivå

Betydelig variasjon i andel alderspensjonister i fylkene

Hedmark og Oppland er de to fylkene med høyest andel pensjonister i befolkningen (over 18 år), som vist i figur 14. I Hedmark er 26 prosent av innbyggerne mottakere av alderspensjon, mens det i Oppland er 25 prosent. Oslo har lavest andel pensjonister – med 15 prosent, mens Rogaland har 19 prosent. Fra 2011 til 2018 har det vært økt andel alderspensjonister over hele landet.

Figur 14. Andel alderspensjonister av befolkning (18 år og over). Mars 2011 og 2018

Kilde: NAV

*Merk at tallene i denne figuren tar utgangspunkt i befolkningen som er 18 år og eldre, mens det andre steder i notatet også er presentert antall pensjonister som andel av andre aldersgrupper i befolkningen.

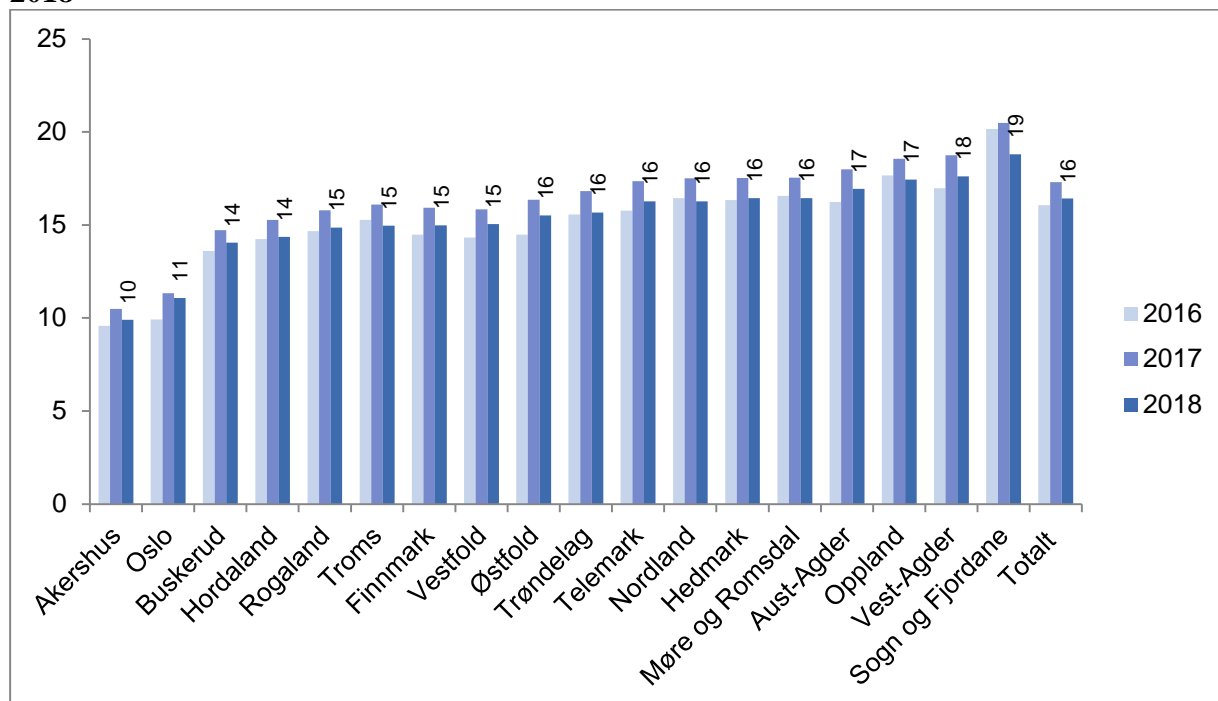
** Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag i 2011 er vist som Trøndelag for bedre sammenlignbarhet

Minstepensjonister i fylkene

Fra 2016 til 2018 har antallet minstepensjonister steget og så gått noe ned igjen. Antallet og andelen minstepensjonister har vært synkende over lengre tid. Men økte satser har ført til at flere alderspensjonister faller inn under definisjonen av minstepensjonist. Dette har også vært omtalt tidligere i notatet. Etter satsøkningene har antallet minstepensjonister igjen sunket.

I figur 15 er det vist andel minstepensjonister per mars i 2016, 2017 og 2018. Sogn og Fjordane og Vest-Agder har de høyeste andelen minstepensjonister per mars 2018, med henholdsvis 19 og 18 prosent. Lavest andel minstepensjonister er det i Akershus og Oslo. Akershus har 10 prosent minstepensjonister, og Oslo har 11 prosent i mars 2018.

Figur 15. Andel minstepensjonister av alderspensjonister. Fylke. Mars 2016, 2017 og 2018

Kilde: NAV

* Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag er vist som Trøndelag for bedre sammenlignbarhet over tid